

Euskarazko fikzioaren basamortuko oasia

Hau ez da *Goenkale*-ren aldeko harenga, baina ETB1eko telesaila egon izan ez balitz, sortu egin beharko litzateke. Hasteko, ez dagoelako iraupen luzeko euskarazko beste fikziorik gure telebistan eta, bestetik, fikzio barik ez dagoelako bizitzaren antz handiena daukan errealitate asmatua euskaraz entzuteko aukerarik, hau da, ahozkotik gertuen dagoen euskararik entzuteko aukerarik. Zoritxarrez, ordea, euskaraz zegoen fikziozko serie bakarra bertan behera lagatzea erabaki du ETBk.

| MARIJO DEOGRACIAS |

1994KO URRIAREN 3AN eman zuen lehenengoz ETBk *Goenkale* serie fikzionatua, BBKk Galesko telebistarako ekoizten zuen *Pobol y Cwm* (Haraneko jendea) telesailari segika. Antzekotasunak badira bien artean: hizkuntza gutxitua, herri txiki bateko istorioak, eta telebista publikoan hitzun komunitate zehatz bati zuzenduta. Aldiz, ez dago hain argi galestarren artean ere telesaileko hizkuntzaren inguruan eztabaidarik izan zen. Nork ez du entzun, edo esan, *Goenkale*-n

hitz egiten den moduan ez dela inon berba egiten? Edo, arraldetarren berbakera ez dela naturala? “Horiek topikoak izaten dira, ezinezkoa da kaleko hizkuntza erabiltzea telebistan; hara dihoana ikasitako testu batekin doa beti eta kalekoa inprobisazio hutsa da”, dio Jose Luis Aranguren *Txiliku*-k, *Goenkale*-n platoko gidoi arduradun eta zuzentzaile izan denak azkeneko bederatzia urteetan. Orduan zein erreferentzia erabiltzen dira bada, horrelako baieztapen borobilak

egiteko? Bea Zabalondok, EHuko irakasle eta *Goenkale*-ko elkarrizketasortzaile izandakoak, argi dauka: “Inongo telebistan ez da hitz egiten kalean hitz egiten den bezala; ez dakit zergatik jartzen ditugun antiojo bereziak euskarazko telebistarako eta euskarazko fikziorako. Nire inpresioa da oso espainolak garela, oso ondo menperatzen dugula espainol mundua, baina gero euskarara etortzen garenean, galdu egiten dugula pertzepzio hori”.

Pausoka ekoiztetxeak abiatutako telesailak grabatzeari utzi zion joan den otsailean. Urte amaieran bukatuko da 1994an hasitako telesaila.

Goenkale egiteko erabakia hartu zenean ere, kezka hori bazen. Alegia, “euskara ibilbide oso laburra egina zen ikus-entzunezkoen munduan, zaila gertatzen zen euskal hiztunen hizkeraren eta telebistak hiztun horiei eskaintzen zien euskara-ereduaren arteko identifikazioa lortzea”. Holaxe jasota utzi zuen Anjel Lertxundik *Goenkale* hamaseigarrenean ari zela osatu zuten *Sutondo berria* txostenean. Hasierako taldeak nahi zuen “jendeak ia oharkabea jasoko zukeen hizkera naturala” lortzea. Erabaki zuten “garatzen ziren kontakizunen arabera tonuak lantzea”. Lan horretan bertan esaten denez, “aktoreak batuan jardun arren, ereduak bazuen zerbait hurbileko bihurtzen zuena, zerbait hori liburutako eredu zurrundetatik urrutiratu eta kalera irten izanak zekarren, seguru asko”. Helburu horrekin aritu dira lanean hasieratik, Zabalondok gogoratu digun moduan, hizkuntzak ahozkoak baidira, “ez dezagun ahaztu”.

“Oinarria beti izan da elkarriketa eta helburua, ahozkoa”, Txilikuk dioenez. Euskal Herri osorako produktua sortu behar zuten eta “ahal zela, hizkuntzaren aberastasun guztiak ateraz”. Horrek, ardura handiz jokatzera behartu ditu elkarriketa-sortzaileak, baita hitanoaren formak zaintzera, eta euskalki guztiak egon zitezen kontuan izatera ere. Nola osatu hortaz, Iparraldean eta Hegoaldean, bizkaieraren eremuan eta gipuzkerarenean, euskarazko elkarriketa natural eta sinesgarriak? Onartuta hizkuntzak joan behar duela interpretazioaren

“Marrazki bizidunetan hazitako gazteek gero ez dute jarraikortasunik izan eta eten horrek paralizatu egiten ditu, baita zinema euskaraz ikusteko ere”

Bea Zabalondo,
EHUko irakaslea

mende eta pertsonaiaren mailan. Horixe dio Txilikuk. Inportantea *Goenkale*-n erregistroa dela-eta pertsonaia batek eduki behar dituela, testuinguruaren arabera, erregistro diferenteak. “Aldaketa hori da interesantea”. Alegia, “pertsona bat ezin duzula izan behartutako hizkuntza bat egiten luzaro. Bizkaitarra bada, bizkaitarra da; ama bizkaitarra badauka eta alaba zera baino gipuzkoarra, agerian geratzen da”. Eta *Goenkale*-k zerbait erakutsi badu izan da hainbat pertsonaia erregistro diferenteak erabiltzeko gai direla eta balio izan du, Zabalondok azpi-

“Ikasleei hikako formak entzuteak balio izan diete, hasteko, existitzen direla jakiteko, eta era berean, erabileraren beldurra kentzeko”

Leire Narbaiza,
euskara irakaslea

marratzen duenez, “ikusteko gure hizkuntzaren aberastasuna noraino iritsi daitekeen erregistroetan eta fikzioa egiteko balio duela”.

Hala, hainbat eta hainbat esamolde jaso dira *Goenkale*-tik. Maria Luisarenak, akaso, gogoangarrienak, baina hitanoa erabiltzen ere asmatu zuten. Txapasen pertsonaia “Hori egina zagon!” esaten hasi zenekoa iraultza izan zen telebistan. Egin kontu: 206. atalean Iker izeneko pertsonaia esaldi horixe erabili zuen batean, Txapasek berak zera bota zion: “Hi, esaldi hori erregistratuta zagok... nire-nirea duk!”. Ezezaguna zen tratamendu modua Euskal Herri osora zabaltzea lortu du *Goenkale*-k bai eta euskalkietako lexikoa ezagutzera eman ere. Eta, horrek, EHUko irakasleak dioen bezala, balio izan du Euskal Herri osoko gazteek beste leku batzuetako euskarak ikus ditzaten, “euskara diferenteak bisibilizatzeko”.

Bat dator horretan Leire Narbaiza euskara irakaslea ere. “Ikasleei hikako formak entzuteak balio izan diete, hasteko, existitzen direla jakiteko, eta era berean, erabileraren beldurra kentzeko”.

Goenkale-ren aurretik egin ziren fikziozko beste serieak ere gogoan ditu Narbaizak, *Bi eta bat* eta *Hau da hau*, adibidez. “Kaleko hizkera edo euskalkietatik gertuago” zeuden, baina zerabilten euskara oso zurruna zela dio, “oso literarioak esamoldeak, oso urrunekoa, beste euskalki batetik abiatuta baleude bezala. Oso ahozkoa egin nahi zuten, baina oso idatzizkoa zen, modu batera esanda, oso liburu”. *Goenkale*-k, berriz, “eragin handia izan du, espresio

**TALLERES
MITXELENA S.COOP.**

Torno bertikala: Ø 4.200 x 2.000
Fresadora: 10.000 x 3.500
Barrenatze mekanizatua

Talleres Mitxelena, S.Coop.

Eziago Poligonoa • Zikuñaga Auzoa • 20120 HERNANI (Gipuzkoa)
T 943 55 25 12 - 16 • F 943 55 28 16 • info@talleresmitxelena.com

www.talleresmitxelena.com

MIZONATV.COM

MIZONATV.COM

MIZONATV.COM

'Goenkale', fikzio lan gisa, ahozkoaren aniztasuna telebistara eramaten saiatu da. Hala dio Bea Zabalondo 'Goenkale'-ko elkarrizketa sortzaile izandakoak: "Gramatika da hizkuntzaren araua, baina gero fikzioa errealitatearen antzekotasun handien daukan neurria ekarri behar da. Telebista eta zinea, oro har, beti dira errealitatearen errepresentazioa, ez dira errealitatea; beraz, sekula ez da hitz egiten kalean egiten den bezala. Baina hori egin behar da sinesgarri, eraginkor eta era naturalenean".

asko zabaldu ditu eta, euskara maila desberdinak erabili izan ditu eta hori lagungarria izan da, adibidez, B mailako ikasleak erakartzeko, trama jarraitzen laguntzen zielako, adibidez, Leonor batek gaztelaniaz". Euskara irakaslearen iritziz, "beti izan da eraginkorra, eta batez ere erreferentziala zeren ez dago fikzio-rik euskaraz".

Basamortua eta pobrezia

Narbaizak azpimarratu duen horixe larria da oso; izan ere, Txilikuk dioen bezala, "euskarak betetzen ez dituen tartekak beste hizkuntza batek okupatzen ditu eta momentu honetan ez daukagu besterik euskal telebistan". Are, 2005ean Zabalondok ikerketa lan bat egin zuen non ikusi zuten gazteek jotzen zutela kate espainiarretara euskaraz ez zutelako topatzen eurentzako fikzio egokirik. "Oso nabarmena da, oso sintomati-

koa, marrazki bizidunekin hazitako gazteei entzutea esaten eurentzat *Doraemon* eta *Shin Chan* euskaraz direla, hau da, beraien lehenengo errepresentazioa euskaraz dela". Baina "marrazki bizidunetan hazitako gazteek gero ez dute jarraikortasunik izan eta eten horrek paralizatu

egiten ditu, baita zinema euskaraz ikusteko ere". EHUKo irakasleak dioenez, ez gara ohartzen "euskaraz ikusteko ohitura falta horrek zelako faktura ekartzen digun". Bere ustez, transmisio kate horretarako gaur eguneko tresnak jarri behar dira: "Fikzioa da garrantzitsuenetako bat eta euskaraz hutsunerik handiena dagoen eremua da".

Bada, gainera, beste faktore bat, Txilikuk eta Zabalondok biek ala biek azpimarratu dutena. Euskaldun berrientzat edo eskolan euskaldundu direnentzat euskarazko fikziozko serieek egiten duten transmisio lana. Izan ere, etxetik euskara jaso duenarentzat eta euskaraz bizi denarentzat natural sartu daitekeen erregistro multzoa izanik, "eskolan euskaldundutakoak diren eta erregistro akademikoak bakarrik dutenentzat euskara entzun eta jasotzeko bidea da ikus-entzunezko

"Euskaldunen %40 badira ama hizkuntza euskara ez dutenak, non entzungo dute erreferentziala izango zaien euskara? Hori fikzioak landu behar du, irratia eta telebistak"

J. L. Aranguren, Txiliku Goenkaleko zuzentzaile ohia

fikzioa eta hori da behar dena, euskara ez baita bakarrik akademikoa”. “Egin kontu –diosku Txilikuk–, euskaldunen %40 badira ama hizkuntza euskara ez dutenak, non entzungo dute erreferentziala izango zaien euskara? Hori fikzioak landu behar du, irratiak eta telebistak egin behar dute. Entzunaz bakarrik dago bizirik hizkuntza!”. “Bizitzaren antzik handiena daukan errealitate asmatua, idatzizko interpretatua da fikzioa. Eta gu pobre gaude alde horretatik”, azpimarratu du Txilikuk.

Datu base osoa ikerketarako

Euskal Herriko Unibertsitateko Euskara Institutuak, 2011n, *Goenkale*-ren elkarrizketekin corpusa osotzea erabaki zuen. 2011ra arteko 805.796 hizketaaldi biltzen ditu, ordura arte ETB1ek eman zituen 2.418 atalak. Egunotan, datu basea eguneratzekoak ei dira.

Lanerako tresna ezinbestekoa da *Goenkale*-ren corpusa. Txilikuk dioenez, “ez dakigu zer hizkuntza daukagun landua. Bikoizketan egin den lan guztia ez dago inon jasota eta erreferentziak galduta dauzkagu”. Egindako lan horri jarraitpena ematea dagokigu: ikerketa arloari corpusarekin lan egitea eta telebistari euskarazko fikzioak sustatzea. Zabalondok dioen bezala, “euskaraz bizi nahi badugu, erabilgarria izan dadila, jar dezagun hori ikusgarri eta entzungarri. Euskal telebista publikoari tokatzen zaio euskarazko fikzioa egitea eta bideak jarri beharko dira horretarako”.

1994an ausartu ziren erronka guztiei aurre egiten, artean telebistako profesionalik apenas zegoela. Gaur egun egoera guztiz bestelakoa da, eta *Goenkale*-k, eta aurretik egin ziren euskarazko fikziozko beste serieek, erakutsi dute bidea. Ez dadila alferrik galdu egindako lan eskerga. Txapasek zioen bezala, zailena “egina zagon” eta! ■

SINTONIZATU INFO7 IRRATIA!

FREKUENTZIAK

DONOSTIALDEA 99.2 FM

UROLA KOSTA 107.1FM

TOLOSALDEA 97.7FM

BILBO HANDIA 102.3FM

GOIERRI 106.0FM

DURANGALDEA 100.7FM

BERGARA 100.2FM

OTXANDIO 90.4FM

ARRASATE 106.1FM

IRUÑERRIA 106.7FM

UROLA 107.7FM

GASTEIZ-LAUTADA 103.8FM

Zurekin sintonian

INFO

IRRATIA

ZURE AHOTSA